

УДК 159.9-057.875:[004.73:316](045) [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2021.15\(60\).03](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2021.15(60).03)

ОБҐРУНТУВАННЯ ПОШИРЕНОСТІ ПРОЯВІВ КІБЕРБУЛІНГУ СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Катерина Гордієнко

завідувач лабораторії, викладач,

аспірант кафедри авіаційної психології

Національний авіаційний університет

03058, Україна, м. Київ, проспект Любомира Гузара, 1

kateryna.hordiienko@npp.nau.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-1049-7415>

Анотація

Статтю присвячено проблемі психологічного кібернасилья студентської молоді з метою обґрунтування сутності феномену та поширеності його проявів в юнацькому середовищі у закладах вищої освіти. Актуальність, недостатня вивченість питання та спроба обґрунтувати важливість наукового підходу до даної проблеми, обумовили вибір теми, теоретичне узагальнення та аналітичний огляд досліджень, що стали поштовхом для здійснення подальшого емпіричного дослідження. Методами дослідження були теоретичний аналіз юридичної та психолого-педагогічної літератури щодо розуміння понять булінгу, мобінгу та кібербулінгу, емпіричні результати діагностики рівня поширеності кібербулінгу серед студентів за розробленою авторською анкетною, в основу якої покладено дослідження О. Макарової (2016) «Психологічні особливості кібербулінгу як форми інтернет-злочину». Визначено поняття «булінгу» і «мобінгу» у юридичному та психолого-педагогічному аспектах, обґрунтовано використання поняття «кібербулінгу» для дослідження студентської молоді та його поширеності серед юнацького віку. Встановлено актуальність проблеми та необхідність подальшої розробки теоретичних засад і практичних досліджень кібербулінгу не лише для школярів, але й для повнолітніх здобувачів вищої освіти. Розглянуто особливості проявів кібербулінгу у студентів та їх відмінності від шкільного насилья в мережі Інтернет у науково-практичних дослідженнях. Отримано кількісні дані та визначено основні тенденції щодо розуміння проблеми діджиталізації психологічного насилья у кіберпросторі серед студентів різних спеціальностей. Емпірично виявлено наявність кібербулінгу у різних сферах життя здобувачів та частоту проявів феномену серед студентів-користувачів соціальної мережі у межах закладу вищої освіти. Дане дослідження буде основою для теоретико-емпіричного вивчення соціально-психологічних чинників протидії та засобів профілактики кібербулінгу в студентському середовищі й стане поштовхом для подальшого розвитку кіберпсихологічної науки в Україні.

Ключові слова: булінг, мобінг, кібербулінг, діджиталізація насилья, юнацький вік, студентська молодь.

Вступ

Стрімке поширення інформаційно-комунікаційних технологій (інтернету, соціальні мережі) та діджиталізація проявів психічних явищ впливають на різні сфери життя і діяльності людини, особливо на зміну принципів міжособистісної і міжгрупової взаємодії. Простота, швидкість, активність використання соціальних мереж, цінність взаємодії з реальними й

віртуальними людьми в умовах інтернет-середовища все більше приваблюють молодь та сприяють виникненню нових соціально-психологічних феноменів. У соціальній, клінічній та юридичній психології все частіше постають питання кіберсоціалізації, особливостей формування та проявів особистості в умовах інформаційного суспільства, виникнення нових фобій (наприклад, стати жертвою «кібербулінгу»), що спонукають розглядати вплив кіберпростору не лише на несформовану психіку школярів, а й для юнацького віку в умовах здобуття вищої освіти.

Фундаментальними засадами дослідження стало обґрунтування і визначення особливостей кібербулінгу через розкриття та відмежування основоположного поняття «булінг» від подібних за суттю термінів (Петросянець, 2011; Зеленський & Карпенко, 2020; Романов та ін., 2021). Проблема кібербулінгу розглядається у працях таких вчених як Л. Найдьонова (2014), О. Макарова (2016), І. Лубенець (2016), О. Дейнека (2020), А. Романов (2021) та ін. Однак, лише невелика кількість зарубіжних та вітчизняних науковців розглядають кібербулінг як серйозну проблему саме у вищій освіті серед студентів, порівняно з дослідженнями вказаного феномену серед шкільного віку (Baldasare et al., 2012; Walrave & Heirman, 2011; Crosslin & Golman, 2014; Kota et al., 2014; Ксьонда, 2017; Фоміченко, 2018; Gordon, 2019; Гордієнко, 2021). Вони підтверджують, що проявів психологічного насилля у соціальних мережах серед студентів значно більше, ніж зафіксовано, а більшість здобувачів мали подібний особистий досвід в стінах університету, який впливає на їх соціалізацію, подальше професійне становлення та відрізняється за причинами (психофізіологічні, соціально-психологічні, індивідуально-психологічні та кіберпсихологічні), характером, ознаками й наслідками від кіберцькування в школі.

Відповідно, складність феномена, нерозробленість проблеми, виявлення недостатньої кількості досліджень з кібербулінгу серед повнолітніх осіб у студентському середовищі, бажання привернути увагу до означеної проблеми, продемонструвати її актуальність та поширеність на різні сфери життя, стали поштовхом для аналітичного огляду теоретичних наукових робіт та проведення емпіричного дослідження.

Мета дослідження: обґрунтування сутності феномену, доречність використання поняття «кібербулінгу» для дослідження студентської молоді, частоту та поширеність його проявів в юнацькому середовищі у навчальній сфері діяльності. **Завдання** дослідження: 1) визначити наукові підходи та проаналізувати стан розробки проблеми кібербулінгу у юридичному та психолого-педагогічному аспектах; 2) розглянути особливості проявів кібербулінгу серед повнолітніх здобувачів вищої освіти; 3) емпірично обґрунтувати поширеність проявів кібербулінгу у навчальній діяльності, частоту проявів феномену серед студентів-користувачів соціальної мережі у межах закладу вищої освіти та необхідність подальшої розробки теоретичних засад й практичних досліджень кібербулінгу не лише для школярів, але й для повнолітніх здобувачів вищої освіти.

Методи дослідження

У дослідженні застосовувалися теоретичний аналіз юридичної та психолого-педагогічної літератури до розуміння поняття булінгу, мобінгу та кібербулінгу, а також розроблена авторська анкета, в основу якої покладено дослідження О. Макарової (2016) «Психологічні особливості кібербулінгу як форми інтернет-злочину» для діагностики рівня поширеності та частоти проявів кібербулінгу серед студентів Національного авіаційного університету.

Результати та дискусії

Проблема кібербулінгу у наукових дослідженнях розглядається у юридичному та психолого-педагогічному аспектах, а також потребує обґрунтування поняття «булінг» серед студентської молоді та його відмежування від схожих за змістом понять.

Незважаючи на те, що саме поняття запроваджено в українську термінологію порівняно нещодавно, однак закріплено на законодавчому рівні. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» та Кодексу України «Про адміністративні правопорушення» булінг прирівнюється до феномену цькування та розглядається як діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого.

Враховуючи те, що наше дослідження спрямоване на повнолітніх осіб, вчені й практики української психології та педагогіки доречно використовують при вивченні даної вибірки ще одне схоже до булінгу за змістом поняття «мобінг», хоча вживаність даних термінів у юридичній термінології дещо відрізняється. Під терміном «мобінг» також розуміють вороже, неетичне ставлення дорослої людини або групи людей, яке безпосередньо спрямоване та систематично повторюється стосовно повнолітньої особи, на яку це переслідування негативно впливає. Однак, основними відмінностями вказаних понять є місце вчинення правопорушення (для булінгу – навчальний заклад, для мобінгу – робоче місце) та учасники насильницького акту (для булінгу – учасники освітнього процесу, для мобінгу – повнолітні члени робочого колективу) (Зеленський & Карпенко, 2020).

Таким чином, не дивлячись на те, що суб'єктами та об'єктами у нашому дослідженні є повнолітні особи, місцем вчинення правопорушення – навчальний заклад, а учасниками даних насильницьких дій – учасники освітнього процесу, використання терміну «булінг» із юридичного аспекту по відношенню до студентської молоді є доречним та обґрунтованим.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що проблема булінгу розглядається як соціальне явище у контексті стереотипів взаємодії в групі (Olweus, 1993), деструктивних взаємин (Хальцер, 1996; Carney et al., 2011), антисоціальної поведінки (Пруднікова, 2010), знецінення жертви (Семенюк, 1996: 11), динамічної і повторюваної моделі поведінки школярів, прагненням якої є бажання завдати шкоди навмисно (Глазман, 2009). Таким чином, основними ознаками булінгу є соціальна структура (булер, жертва, свідки, помічники, захисники, хамелеони), періодичність, цілеспрямованість, нерівність сил, нанесення шкоди/агресія (Lee, 2006; Dussich & Маєкоуа, 2007; Петросянц, 2011; Гордієнко, 2021; Романов та ін., 2021).

Виходячи із вищесказаного, кібербулінг розглядають як форму цькування учасників освітнього процесу, що включає в себе систематичні, анонімні, масштабні та швидкі за дією, незалежні від часу та місця прояву агресії з використанням засобів комунікації (Найдьонова, 2014; Лубенець, 2016; Макарова та ін., 2016; Романов та ін., 2021).

Кіберпростір виступає альтернативною реальністю, в якій можливо абстрагуватися від проблем навколишнього світу, намагатися виправити будь-яку помилку завдяки неодноразовим спробам, навчатися, спілкуватися, працювати, експериментувати, самотійно приймати рішення, незалежно від результату (Жданова & Черноярва, 2015). Комп'ютерні

технології стають провідним засобом навчання, особливо в умовах дистанційного навчання, а Інтернет-ресурси часто використовуються в освітніх цілях, тому школярі і студентство потрапляють в групу підвищеного ризику (Носов, 2000; Войскунський, 2004; Северін та ін., 2017).

Чим активніше молодь використовує соціальні мережі, тим більша для неї цінність спілкування, орієнтація на взаємодію з іншими людьми (як реальними, так і віртуальними) в пошуках уваги, співчуття, допомоги і ради. Через простоту використання, цінність спілкування в умовах Інтернет-середовища стає все більш привабливою для молоді (Самсонова, 2017; Pomytkin et al., 2020). При наявності мобільного телефону чи іншого гаджета сучасна людина може вибудувати свою поведінку ніби при присутності інших навіть на самоті. Подібний ефект був названий ефектом соціальної фасилітації, наслідками якої можуть бути такі фактори, як: страх оцінки та відволікання уваги, що тільки підтверджує значущість впливу «факту віртуальної присутності інших» на реальну поведінку користувачів мережевих ресурсів (Allport, 1920; Cottrell, 1968; Аверкієва, 2020). Таким чином, новизна і великі можливості у мережі Інтернет залучають сучасних дівчат та юнаків, тим самим, роблячи значний вплив на їх соціалізацію та професійне становлення.

Незважаючи на зростаючий обсяг досліджень кібербулінгу серед учнів початкової і середньої школи, менш вивченим на сьогоднішній день є кібербулінг серед здобувачів закладів вищої освіти. Нечисленні дослідження демонструють, що багато студентів університету не сприймають кібербулінг як серйозну проблему у вищій освіті і впевнені, що його проявів значно менше в порівнянні зі школою (Baldasare et al., 2012; Crosslin & Golman, 2014). Проте, якщо розглядати конкретні випадки прояву психологічного насилля в мережі Інтернет, майже всі студенти зізнаються, що вони мали подібний особистий досвід в стінах університету.

У дослідженні зарубіжних вчених та дослідників наводяться дані, згідно з якими, близько третини студентів вказали, що вони стали жертвами інтернет-цькування, і приблизно одна п'ята опитаних студентів повідомили, що вони брали участь в кібербулінгу (Walrave & Heirman, 2011), а 40% студентів взагалі не співчують своїм жертвам в Інтернеті (Gordon, 2019).

Крім того, юнаки вважають, що кібербулінг в середній школі пов'язаний із зовнішніми відмінностями або внутрішньою ієрархією серед групи, а в університеті виникає через проблеми, що стосуються сексуальної поведінки, політики або соціальних розбіжностей (Kota et al., 2014; Фоміченко, 2018). Також, кібербулінг в закладі вищої освіти серед студентів відрізняється за характером від цькування в школі, адже він більш прихований, в основному психологічний, спрямований на підкреслення інтелектуальних, а не фізичних характеристик здобувачів, не має таких масштабів і руйнівних наслідків, як для школярів, а викладачі рідше, ніж вчителі стають ініціаторами цькування у групі (Ксьонда, 2017).

Виявлення недостатньої кількості досліджень кібербулінгу саме в студентському середовищі, бажання привернути увагу до означеної проблеми, продемонструвати її актуальність та поширеність на різні сфери життя, стали поштовхом для проведення емпіричного дослідження із застосуванням розробленої авторської анкети, в основу якої покладено дослідження О. Макарової (2016) «Психологічні особливості кібербулінгу як форми інтернет-злочину». Досліджуваним пропонувалось 2 уточнюючих питання (стать, студентство) та 16 запитань, на які потрібно було дати на запропоновані варіанти, або додати власний варіант відповіді відповідно до свого суб'єктивного досвіду, думок та переконань.

Анкета була використана із застосуванням інформаційно-комунікаційної технології, а саме Google Форми, враховуючи карантинні заходи безпеки та конфіденційність інформації респондентів. Обробка результатів анкети полягала у виявленні відсоткового співвідношення на поставлені запитання, тобто визначення загальної тенденції кібербулінгу серед визначеної вибірки.

Дослідженням було охоплено 99 студентів різних спеціальностей та освітньо-професійних програм Національного авіаційного університету у місті Києві (Україна). Усього в анкетуванні взяли участь 74 (74,7%) дівчат та 25 (25,3%) юнаків віком від 18 до 23 років.

Кількісні дані щодо розуміння діджиталізації проблеми насилля можна визначити отриманими відсотковими тенденціями: 95,9% (95 осіб) опитаних вважають, що живуть у час цифрової трансформації суспільства, із них 75,7% (75 осіб) знайомі з проблемою Інтернет-насилля та впевнені, що за останні роки через цифровий прогрес збільшилася кількість психологічного насилля у віртуальних мережах, а більшість опитаних 55,5% (55 осіб) пов'язує підвищення кількості кібербулінгу через карантин COVID-19 та самоізоляцію. Конкретний респондент зазначив кібернасилля росте через «цифрову необізнаність дівчат та юнаків-користувачів, з якими батьки та освітній персонал не співпрацюють». Відповідно до наданих відповідей, ми можемо зазначити, що студенти орієнтуються, розуміють зазначену проблему та її причини. Це визначає розуміння подальших отриманих емпіричних результатів як достовірного визначення загальних тенденцій поширеності проявів кібербулінгу серед студентської молоді.

Для виявлення кібербулінгу саме серед студентів у межах закладу освіти були отримані результати поширеності феномену у різних сферах життя здобувачів, де у особистісній сфері 46 студентів (46,5%) відмітили наявність кібербулінгу; у соціальній – 29 осіб (29,3%); у навчальній – 21 особа (21,2%); у робочій – 1 особа (1%); у інших – 2 особи (2%). Отримані емпіричні дані подано на рис. 1.

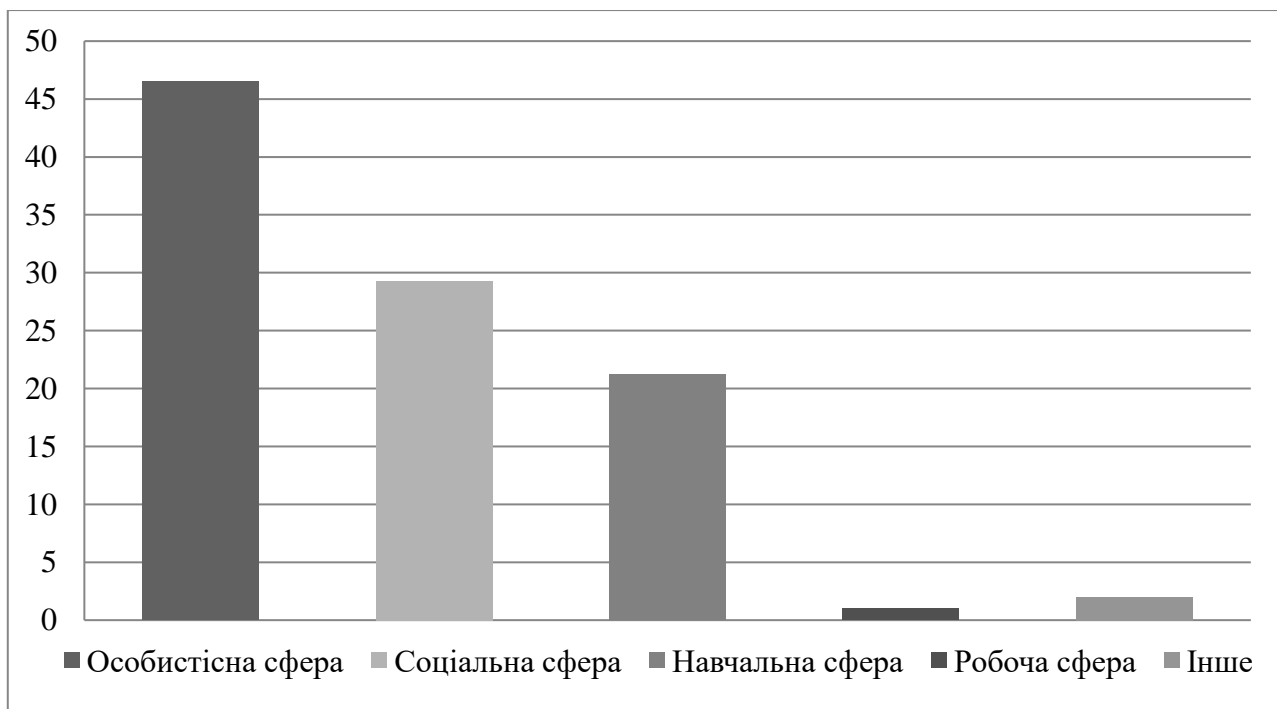


Рис.1. Дані щодо проявів кібербулінгу серед студентів у різних сферах життя
Кількісні показники демонструють, що найчастіше здобувачі вищої освіти зустрічаються,

або стають свідками психологічного насилля у мережі Інтернет в межах особистісної сфери через погляди та думки. Посередні показники можна відмітити у соціальній (громадянська позиція, приналежність до субкультури) та навчальній сфері, де учасниками стають одногрупники та викладачі. Найрідше серед студентів зустрічається кібермобінг, тобто насилля у соціальних мережах від колег і керівників на роботі та у інших сферах діяльності (відеоігри, кіберспорт). Таким чином, емпіричні дані підтверджують наше припущення про поширеність кібербулінгу в межах навчання у студентської молоді.

Порівнюючи результати анкетування, отримано відсоток частоти проявів кібербулінгу серед студентів-користувачів соціальної мережі, які подано на рис. 2.

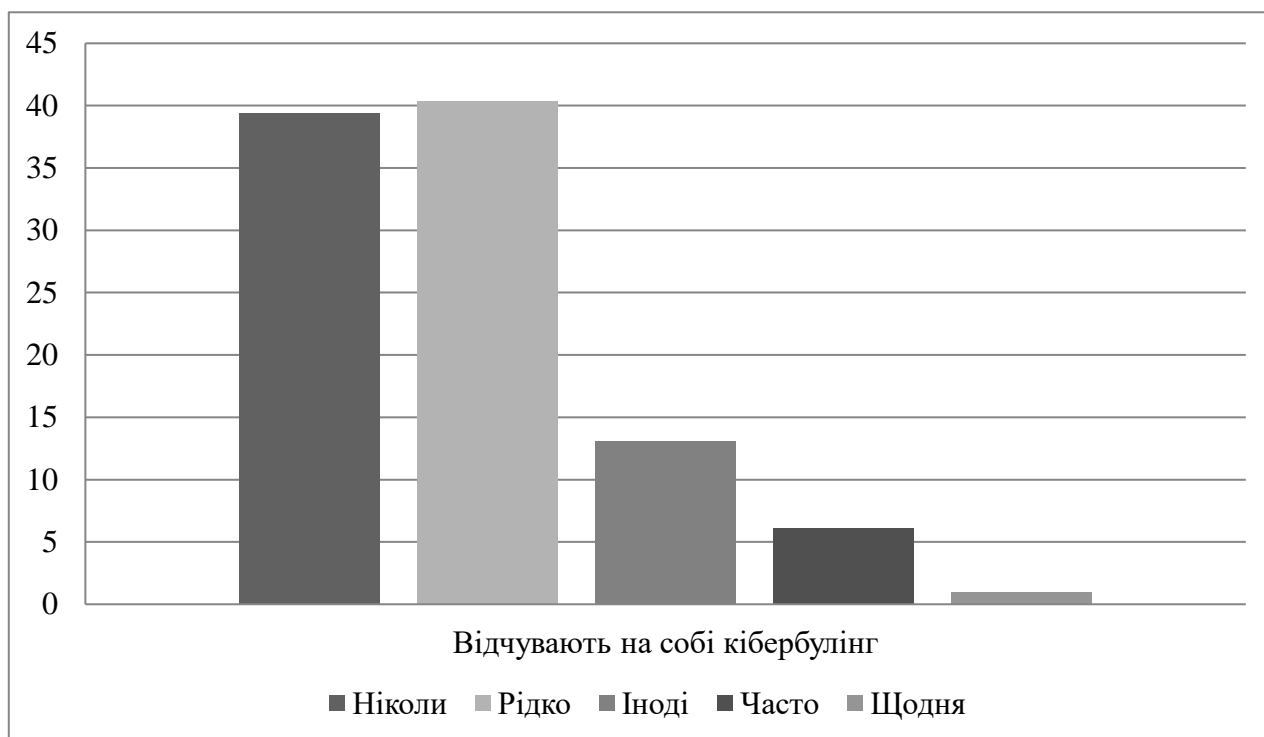


Рис. 2. Частота проявів кібербулінгу серед студентів-користувачів соціальної мережі

За результатами опитування було виявлено, що лише 39,4% (39 осіб) ніколи не піддавалися кібербулінгу, інші відчують на собі психологічне насилля у Інтернеті з різною періодичністю (40,4% (40 осіб) – рідко, 13,1% (13 осіб) – іноді, 6,1% (6 осіб) – часто, 1% (1 особа) – щодня. Натомість, 20,2% (20 осіб) зазначили, що зустрічають хуліганство, хейтерство, троллінг, переслідування або дискримінацію у мережі Інтернет кожного дня. Крім того, 11 студентів (11,1%) зізналися у вчиненні «виправданого» на їх погляд булінгу у мережі, а 1 особа (1%) пишається вчиненням та визнає, що отримує задоволення від таких насильницьких дій психологічного характеру по відношенню до інших. Вказані результати демонструють, що більшість респондентів страждають від проявів кібербулінгу по відношенню до себе із різною періодичністю. Не дивлячись на те, що кількість респондентів є достатньою для достовірності результатів, однак похибка між жертвами кібербулінгу та тими, хто ніколи не страждав від цькування у Інтернеті є незначною за даною вибіркою. Цей факт в подальшому стане поштовхом для проведення більш масштабного емпіричного дослідження.

Отримані результати демонструють поширеність проблеми в межах навчального закладу вищої освіти, частоту проявів кібербулінгу саме серед студентів та необхідність подальшої розробки теоретичних засад і практичних досліджень психологічного насилля в Інтернет просторі не лише для школярів, але й для повнолітніх здобувачів вищої освіти.

Висновки

Таким чином, за результатами проведеного дослідження визначено наукові підходи та проаналізовано стан розробки проблеми кібербулінгу у юридичному та психолого-педагогічному аспектах. Теоретично обґрунтовано, що використання саме терміну «булінг» із юридичного аспекту по відношенню до студентської молоді та повнолітніх осіб в межах навчального закладу є доречним. Відповідно, аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що проблема булінгу розглядається як соціальне явище, а кібербулінг – як форма цькування учасників освітнього процесу, що включає в себе систематичні, анонімні, масштабні та швидкі за дією, незалежні від часу та місця прояву агресії з використанням засобів комунікації.

На основі виявлених нами досліджень, розглянуто особливості проявів кібербулінгу серед повнолітніх здобувачів вищої освіти, а саме: прихованість насильницьких актів та їх психологічний характер; не сприймання насилля в Інтернеті як серйозної проблеми порівняно із шкільним віком; наявність подібного особистого досвіду в стінах університету; виникнення через проблеми, що стосуються сексуальної поведінки, політики або соціальних розбіжностей; спрямованість на підкреслення інтелектуальних характеристик здобувачів.

Проведено емпіричне дослідження із застосуванням розробленої авторської анкети, в основу якої покладено дослідження О. Макарової (2016) «Психологічні особливості кібербулінгу як форми інтернет-злочину». На основі якісного аналізу емпіричних даних визначено поширеність проявів кібербулінгу у різних сферах життя та їх частоту серед студентів-користувачів соціальної мережі. Результати дослідження засвідчують, що більшість студентів відчувають на собі психологічне насилля у Інтернеті з різною періодичністю в межах навчальної сфери життя, що демонструє поширеність проблеми та необхідність подальшої розробки теоретичних засад та практичних досліджень кібербулінгу не лише для школярів, але й для повнолітніх здобувачів вищої освіти.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в теоретико-емпіричному вивченні соціально-психологічних чинників протидії та розробці засобів профілактики кібербулінгу в студентському середовищі, що стане поштовхом для подальшого розвитку кіберпсихологічної науки в Україні.

Література

1. Аверкиева, Е.В. (2020). Психологические особенности влияния кибербуллинга на молодежь. И.А. Ершова, С.Б. Малых, Т.Н. Тихомирова (Ред.), *Психология образования: современный вектор развития*. (Монография) (с. 454–467). Екатеринбург : Издательство Уральского университета.
2. Гордієнко, К.О. (2021). Діджиталізація психологічного насильства студентської молоді. Л.В. Помиткіна & О.М. Ічанська (Ред.), *Авіаційна та екстремальна психологія у контексті технологічних досягнень* (с. 182–187). Київ : «Кафедра». Режим доступу: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/49819>
3. Гордієнко, К.О. (2021). Причини виникнення кібербулінгу у студентському середовищі.

IV Всеукр. наук. інтернет-конф. (з міжнародною участю) «Медіаторчість в сучасних реаліях: протистояння медіатравмі» (м. Київ, 25 червня 2021 р.). Київ : Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. Режим доступу: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/52245>

4. Жданова, Т.А., & Черноярва, Н.С. (2015). Влияние виртуальной среды на социализацию современной молодежи. *Электронное научное издание «Ученые заметки ТОГУ»*, 6(2), 121–127. Режим доступа: http://pnu.edu.ru/media/ejournal/articles-2015/TGU_6_84.pdf
5. Лубенець, І.Г. (2016). Кібернасилство (кібербулінг) серед учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*, 3(19), 178–182. Режим доступа: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/3/38.pdf>
6. Макарова, Е.А., Макарова, Е.Л., & Махрина, Е.А. (2016). Психологические особенности кибербуллинга как формы интернет-преступления. *Российский психологический журнал*, 13(3), 293–311. <https://doi.org/10.21702/rpj.2016.3.17>
7. Найдьонова, Л.А. (2014). *Кібербулінг або агресія в інтернеті: способи розпізнання і захист дитини* (методичні рекомендації). Київ : Інститут соціальної та політичної психології НАПН України.
8. Петросянц, В.Р. (2011). Проблема буллинга в современной образовательной среде. *Вестник ТГПУ*, 6(108), 151–154.
9. Романов, А.А., Левашова, А.В., Сиденко, К.О., & Михайлова, Е.А. (2021). Сущность буллинга как социально-правового явления. *Вопросы российского и международного права*, 11(1А), 98–106. <https://doi.org/10.34670/AR.2020.59.72.014>
10. Фомиченко, А.С. (2018). Особенности проявления кибербуллинга в высшем образовании (по материалам зарубежных исследований). *Интернет-журнал «Мир науки»*, 6(5).
11. Carney, J., Jacob, C.J., & Hazler, R. (2011). Exposure to school bullying and the social capital of sixth-grade students. *Journal of Humanistic Counseling*, 50(2), 238–253. <https://doi.org/10.1002/j.2161-1939.2011.tb00122.x>
12. Kota, R., Schoohs, S., Benson, M. & Moreno M.A. (2014). Characterizing cyberbullying among college students: Hacking, Dirty Laundry, and Mocking. *Societies*, 4(4), 549–560. <https://doi.org/10.3390/soc4040549>
13. Pomytkin, E.O., Pomytkina, L.V., & Ivanova, O.V. (2020). Electronic Resources for Studying the Emotional States of New Ukrainian School Teachers during the COVID-19 Pandemic. *Information Technologies and Learning Tools*, 80(6), 267–280. <https://doi.org/10.33407/itlt.v80i6.4179>

References

1. Averkieva, E.V. (2020). Psihologicheskie osobennosti vliyaniya kiberbullinga na molodezh [Psychological aspects of cyberbullying impact on adolescents]. In I.A. Ershova, S.B. Malykh, T.N. Tikhomirova (Eds.), *Psihologiya obrazovaniya: sovremennyy vektor razvitiya – Psychology of education: modern vector of development*, (pp. 454–467). Yekaterinburg : Ural University Publishing House [in Russian].
2. Hordiienko, K.O. (2021). Didzhytalizatsiia psykholohichnoho nasylstva studentskoї molodi [Digitalization of psychological violence of student youth]. In L.V.Pomytkina & O.M. Ichanska (Eds.), *Aviatsiina ta ekstremalna psykholohiia u konteksti tekhnolohichnykh dosiahnen – Aviation and extreme psychology in the context of technological achievements*, (pp. 182-187). – Kyiv : “Department”. Retrieved from <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/49819> [in Ukrainian].

3. Hordiienko, K.O. (2021). Prychyny vynyknennia kiberbulinhu u studentskomu seredovysshchi [Causes of cyberbullying in the student environment]. Proceedings from: IV Vseukr. nauk. internet-konf. (z mizhnarodnoiu uchastiu) "Mediatvorchist v suchasnykh realiiakh: protystoiannia mediatravmi" – IV All-Ukrainian Scientific Internet Conference (with international participation) "Media creativity in modern realities: confronting media trauma" (Kyiv, June 25, 2021). Kyiv : Institute of Social and Political Psychology of NAPS of Ukraine. Retrieved from <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/52245> [in Ukrainian].
4. Zhdanova, T.A., & Chernoyarova, N.S. (2015). Vliyanie virtualnoj sredy na socializaciyu sovremennoj molodezhi [The impact of virtual environment on the socialization of today's youth]. *Elektronnoe nauchnoe izdanie Uchenye zametki "TOGU" – Electronic scientific publication "Scientific Notes of PNU"*, 6 (2), 121–127. Retrieved from http://pnu.edu.ru/media/ejournal/articles-2015/TGU_6_84.pdf [in Russian].
5. Lubenets, I.G. (2016). Kibernasyilstvo (kiberbulinh) sered uchniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv [Cyberbullying among students of secondary schools]. *Natsionalnyi yurydychnyi zhurnal: teoriia i praktyka – National law journal: theory and practice*, 3(19), 178–182. Retrieved from <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/3/38.pdf> [in Ukrainian].
6. Makarova, E.A., Makarova, E.L., & Mahrina, E.A. (2016). Psihologicheskie osobennosti kiberbullinga kak formy internet-prestupleniya [Psychological features of cyberbullying as a form of internet crime]. *Rossiiskij psihologicheskij zhurnal – Russian Psychological Journal*, 13(3), 293–311. <https://doi.org/10.21702/rpj.2016.3.17> [in Russian].
7. Naidonova, L.A. (2014). *Kiberbullying abo ahresiiia v interneti: sposoby rozpoznavannia i zakhyst dytyny (metodychni rekomendatsii) [Cyberbullying or aggression on the Internet: ways to recognize and protect the child (guidelines)]*. Kyiv : Institute for Social and Political Psychology of NAES of Ukraine [in Ukrainian].
8. Petrosyants, V.R. (2011). Problema bullinga v sovremennoj obrazovatelnoj srede [Bullying in modern school environment]. *Vestnik TGPU – TSPU Bulletin*, 6 (108), 151–154 [in Russian].
9. Romanov, A.A., Levashova, A.V., Sidenko, K.O., & Mikhailova, E.A. (2021) Sushchnost bullinga kak sotsialno-pravovogo yavleniya [The essence of bullying as a social and legal phenomenon]. *Voprosy rossijskogo i mezhdunarodnogo prava – Matters of Russian and International Law*, 11 (1A), 98-106. <https://doi.org/10.34670/AR.2020.59.72.014> [in Russian].
10. Fomichenko, A.S. (2018). Osobennosti proyavleniya kiberbullinga v vysshem obrazovanii (po materialam zarubezhnyh issledovanij) [Features of cyberbullying in higher education (based on foreign researches)]. *Internet-zhurnal «Mir nauki» – Internet magazine "World of Science"*, 5(6) [in Russian].
11. Carney, J., Jacob, C.J., & Hazler, R. (2011). Exposure to school bullying and the social capital of sixth-grade students. *Journal of Humanistic Counseling*, 50(2), 238–253. <https://doi.org/10.1002/j.2161-1939.2011.tb00122.x>
12. Kota, R., Schoohs, S., Benson, M. & Moreno M.A. (2014). Characterizing cyberbullying among college students: Hacking, Dirty Laundry, and Mocking. *Societies*, 4(4), 549–560. <https://doi.org/10.3390/soc4040549>
13. Pomytkin, E.O., Pomytkina, L.V., & Ivanova, O.V. (2020). Electronic Resources for Studying the Emotional States of New Ukrainian School Teachers during the COVID-19 Pandemic. *Information Technologies and Learning Tools*, 80(6), 267–280. <https://doi.org/10.33407/itlt.v80i6.4179>

PREVALENCE SUBSTANTIATION OF CYBERBULLING MANIFESTATION AMONG STUDENT YOUTH

Kateryna Hordiienko

**Head of the Laboratory, Assistant Lecturer, Postgraduate student of the Department of
Aviation Psychology**

National Aviation University

1, Liubomyra Huzara Ave., Kyiv, Ukraine, 03058

kateryna.hordiienko@npp.nau.edu.ua, <https://orcid.org/0000-0002-1049-7415>

Abstract

The article considers the problem of psychological cyberbullying of student youth in order to substantiate the essence of the phenomenon and the prevalence of its manifestation in the youth environment in higher education institutions. The relevance, insufficient study of the issue and attempts to justify the importance of a scientific approach to this problem have led to the choice of topic, theoretical generalization and analytical review of research that have become the impetus for further empirical research. The research methods were the theoretical analysis of legal and psychological-pedagogical literature on understanding the concepts of bullying, mobbing and cyberbullying, empirical results of diagnosing the prevalence of cyberbullying among the students on the author's questionnaire, which is based on the study of O. Makarova (2016) "Psychological features of cyberbullying as a form of Internet crime". The concepts of "bullying" and "mobbing" in the legal and psychological and pedagogical aspects are defined, the use of "cyberbullying" concept for the study of student youth and its prevalence among adolescents is substantiated. The relevance of the problem and the need for further development of theoretical principles and practical research of cyberbullying not only for schoolchildren, but also for adult graduates was established. Peculiarities of cyberbullying manifestations in students and their differences from school violence on the Internet in scientific and practical research are considered. Quantitative data have been obtained and the main tendencies in understanding the problem of digital psychological violence in cyberspace among the students of different specialties and educational-professional programs have been defined. The presence of cyberbullying in various spheres of life of applicants and the frequency of manifestations of the phenomenon among student users of the social network within the institution of higher education have been empirically revealed. This study will be the basis for a theoretical and empirical study of socio-psychological factors of counteraction and means of cyberbullying prevention in the student environment, and will be an impetus for the further development of cyber psychological science in Ukraine.

Keywords: bullying, mobbing, cyberbullying, digitalization of violence, adolescence, student youth.

Подано 14.09.2021

Рекомендовано до друку 23.09.2021